

Милица М. Михајловић¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Докторске академске студије филологије²

<https://orcid.org/0009-0004-6656-501X>

ВРАЊСКИ ГОВОР У УРБАНОМ И РУРАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

У раду се упоређује однос дијалекатских и стандарднојезичких карактеристика испитаника из Врања и оних који живе у непосредној близини овог града. Анализирани су транскрипти разговора у трајању од укупно четири сата и 22 минута. Добијени резултати упоређени су са подацима до којих се дошло у истраживању диглосије у Врању (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020). Циљ истраживања је да се, поређењем односа дијалекатских и стандардних језичких одлика, укаже на могуће правце промена врањског говора. Као фактори могућег утицаја на говор испитаника размотрени су: ниво образовања, старосна доб и удаљеност од града. Анализом је утврђено да се дијалекатска обележја више чувају у руралном говору, док је урбани склонији варијацијама и стандардизацији. Старосна доб, за коју се очекивало да буде један од пресудних фактора у очувању дијалекатских карактеристика, не гарантује већу очуваност дијалекатских обележја. Слично томе, веза између нивоа образовања и степена појављивања стандардних црта није доследна у свим језичким појавама, што указује на индивидуалне разлике међу испитаницима. Као кључни фактор у очувању или промени облика показала се средина у којој говорник живи.

Кључне речи: врањски говор, призренско-тимочка дијалекатска област, социолингвистика, урбана дијалектологија, традиционална дијалектологија, урбани варијетет, рурални варијетет

1. Увод

Још је Д. Јовић, сада већ далеке 1979. године, позвао на компаративна изучавања говора мањих градова и села у непосредном окружењу како би се показала и доказала тенденција смањивања разлика између говора града и говора села. Иако је интересовање за ову тему постојало и раније (MOSKOVLJEVIĆ 1921), оно је нарочито порасло наредним деценијама, када је урбана дијалектологија српског језика обогатена бројним прилозима (JERKOVIĆ 1992; BOŠNJAKOVIĆ 2009a; VASIĆ, ŠTRBAC 2009; MARKOVIĆ 2010 2011; PETROVIĆ 2016)³, а традиционалан дијалектолошки

1 milica.m.mihajlovic@gmail.com

2 Рад је настао током теренског рада у сарадњи са др Маријом Кјусевом у оквиру пројекта *Declining Case: Inflectional Loss in Progress* који организује и финансира Универзитет у Сарију.

3 О истраживању градских говора (BOŠNJAKOVIĆ 2009b; RAJIĆ 2009) и градских говора са подручја призренско-тимочке дијалекатске области већ је било речи у нашој литератури (TRAJKOVIĆ 2017, 2021).

приступ, који је већ имао велики број верних присталица, задржао је свој чврст статус. У неколико описа, ипак, обједињени су говор села и говор града (ТОМА 1998; STEVANović 1950; REMETIĆ 1996; МИHAJLOVIĆ 1977; TRAJKOVIĆ 2016a), док су у значајном броју њих изостављени градски центри као пунктови за истраживање (ĆIRIĆ 1983, 1999; BOGDANOVIĆ 1987; STANKOVIĆ 1997, 2008; MARKOVIĆ 2000; JURIŠIĆ 2009). Томе, вероватно, доприноси идеолошки проблем, како га је назвао Р. Бугарски (2009: 16), који се заснива на стереотипу да се добар говор може наћи само у селима.

Иако се често говори о језичким тенденцијама које се најпре јављају у урбаном говору (ĆUPIĆ 1996: 165; TRAJKOVIĆ 2018a: 165), а затим, претпоставља се, захватају и рурално окружење, значајнијих доказа о томе, сем научне студије П. Л. Томе (1998), у нашој литератури нема⁴. У радовима овог типа описује се и анализира локални говор уз напомене о разликама у градском и сеоском говору, али једино их П. Л. Тома упоређује⁵. У Нишу (TRAJKOVIĆ 2018a), Врању (STANKOVIĆ 2018; TRAJKOVIĆ, МИHAJLOVIĆ 2020) и Прешеву (TRAJKOVIĆ 2018b) уобичајена је промена језичког регистра у циљу прилагођавања саговорнику, ситуацији или институцији, а регистроване су и карактеристике које најчешће подлежу променама. У нашој дијалектолошкој литератури уврежено је мишљење да су то управо маркантније дијалекатске црте, тачније оне које „одају” говорника, те он свесно или несвесно почне да их потискује.

На промене у дијалекту осим лингвистичких, утичу и екстралингвистички фактори „којима су, заправо, најпре изложени урбани говори. Те промене се из центра полако шире ка периферији, затим ка ближем сеоском залеђу, а онда и ка даљим селима” (TRAJKOVIĆ 2018a: 176). Међутим, треба узети у обзир и тврђење П. Л. Томе (1998: 25) о утицају руралних на урбане говоре и то у правцу супротном од утицаја стандардног језика.

2. Методологија

Полазећи од уверења да су обе средине погодан терен за стварање праве, свеобухватне слике врањског говора, у обема смо потражили одговарајуће испитанике. Како бисмо имали уједначен узорак, упоредили смо говор испитаника женског пола⁶ – двеју из града и двеју са села. Испитанице из града рођене су 1939. и 1954. године у Врању, где и данас живе. Завршиле су средњу школу (економску и медицинску), а свој радни век су провеле у Здравственом центру у Врању. Друге две испитанице су из околине Врања – једна из Власа (1957; пореклом из Тумбе; школовање прекинула удајом у петнаестој години), друга из Ћуковца (1943; пореклом из Златокопа; са четири разреда основне школе). За потребе истраживања циљано су узете испитанице из ових села, будући да се она налазе јужно и се-

4 Традиционалан дијалектолошки опис говора Прешева (TRAJKOVIĆ 2016b) допуњен је социолингвистичким истраживањем (TRAJKOVIĆ 2021).

5 Он, наиме, сматра да традиционална дијалектологија углавном описује говоре као непроменљиве системе, скоро затворене према туђим утицајима, нарочито према утицају стандардног језика и као циљ свог истраживања истиче поређење три система: говора неких села око Ниша, говора Ниша и стандардног српског језика (ТОМА 1998: 25).

6 Жене су се, према истраживања Традгила (TRADGIL 1972) и Лабова (LABOV 1966), показале као говорници који чешће користе стандардне, односно престижне облике.

верно од града Врања – Власе је удаљено 21,4 км, а Ћуковац свега 6,5 км.

Анализирани су транскрипти разговора у трајању од укупно четири сата и 22 минута. Језичке црте које су праћене у снимљеном материјалу засноване су на раду о диглосији у Врању (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020: 82). Оне се уједно, у великој мери подударају са подацима до којих долази П. Л. Тома (1998: 437–438), који налази да се у градском нишком говору више не среће фонема *s*, глаголски придев радни мушког рода на *-ja*, аналитичка компарација, удвајање личних заменица и одређени слој лексике. Т. Трајковић (2018а: 103) двадесет година касније у свом истраживању показује да у Нишу старији испитаници чешће мењају место акцен-та, а млађи облике футура првог, док и једни и други користе стандардне облике локатива.

Полазећи од закључака до којих се дошло у истраживању језичких навика млађих Врањанаца и Врањанки⁷ (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020), поставили смо следеће хипотезе:

- Говор у руралном окружењу показује већи степен очуваности дијалекатских особина врањског говора него урбани говор.
- Ниво образовања директно утиче на степен интерференције у говору.
- Руралне говорне особине заступљеније су код старијих испитаница, независно од средине.
- Географска удаљеност од града утиче на степен дијалекатске разлике у односу на урбани говор.

У склопу прве хипотезе додајемо две потхипотезе:

- Најмаркантније црте (полугласник, африката *s*, вокатив на *-e*) јавиће се код испитаница са села.
- Црте најмање маркатности (непознавање инфинитива и посесивни заменички датив) јавиће се у значајнијој мери код свих испитаница.

Материјал је прикупљен у јулу 2023. године методом интервјуа отвореног типа, у оквиру којег је истраживач спонтано разговарао са испитаницима о различитим темама. Тематски оквир разговора било је потребно прилагодити саговорнику – са испитаницама из града није било сврсисходно разговарати о пољопривреди и сточарству, као што са испитаницама са села нисмо разговарали о корзоу, биоскопу и позоришту. Разговори су сами по себи наметнули следеће теме које би требало имати на уму у будућим истраживањима језика села и града: село – детињство, пољопривреда, сточарство, свадбени обичаји, уговорени бракови, лековито биље; град – детињство, хоби, посао, породица, кулинарство, свадбени обичаји, народна веровања, итд.

3. Анализа резултата

Употреба полугласника реда вокала *a*

Полугласник се у врањском говору, како у селу, тако и у граду, и даље чува, али се и вокализује. Говорнице из града чувају полугласник у великој мери (у преко

⁷ Млађи говорници имају од 17 до 18 година, а старији више од 45 година.

50% случајева – 76,27% и 50,82%), мада се код једне од њих уочава готово изједначен број примера са вокализацијом (49,20%)⁸. Испитанице са села скоро подједнако чувају полугласник као испитанице из града – 73,03% и 60,76%, што указује на општу стабилност ове језичке црте у оба говора.

Када се ови резултати упореде са подацима које нуди истраживање Трајковић–Михајловић (2020: 87), може се установити да су старије Врањанке доследније у чувању полугласника, а испитанице са села још доследније – у поменутом истраживању чак 75% ученица уместо *данџс* изговориће *данџс*, а 46,2% наставница изговориће *данас*.

Африката *s*

Током истраживања је посматрана још једна фонетска одлика која представља маркантну црту призренско-јужноморавских говора – африката *s*. Како и проучавање диглосије у Врању показује (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020: 90), африката *s* једна је од дијалекатских карактеристика која ће се међу првима изгубити⁹, а судећи према нашем материјалу, она се већ изгубила и из градског и из сеоског говора, с обзиром на то да није забележена ни код једне испитанице.

Формант *-на-* < *-нж-* код глагола III Белићеве врсте

Формант *-на-* у највећем броју случајева јавио се код старије испитанице са села (55,56%). Осим тога, употребљен је само још једном, и то од стране испитанице из града. Интересантно је да се код друге испитанице са села јавио формант *-ну-* (28,57%)¹⁰ у облицима типа *падну́ла*, *скину́ја*, *стану́ја*, *почну́ше*.

Секвенцу *-на-* у свом говору користи и мали удео млађег становништва – 36% наставница и 51,5% средњошколци.

Вокатив именица женског рода на *-ка* има наставак *-е*

Вокатив именица женског рода на *-ка* са наставком *-е* јавља се само у једном примеру код старије испитанице са села у облику властите именице *Рушке*. Код млађих говорника однос облика на *-е*, *-о* и *-а* такав је да преовлађују они на *-о*¹¹, затим следе они на *-а* (код старијих испитаница) и *-е* (код млађих испитаница) (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020: 88).

8 Ова испитаница и код радног глаголског придева мушког рода и 3. л. мн. презента предњачи у броју стандардних облика. Уз то, у њеном говору нема ниједног примера са формантом *-на-*. Будући да су занимање и ниво образовања обеју испитаница готово исти (завршиле средњу школу, радиле у здравству), могуће је да је на број примера утицао индивидуални став испитанице или, чак, њен хоби – чести одласци у позориште, биоскоп, гледање филмова на телевизији. Нелогичност је утолико већа јер се ради о старијој испитаници, уз то и најстаријој од свих интервјуисаних.

9 У наведеном истраживању само 12% момака употребиће реч *синса*, док ће сви остали у истој ситуацији радије користити синоним *слина*. Могуће је да би снимање разговора, као у нашем случају, донело резултате сличне нашим. Лексема *синса* одликује се изразитом специфичношћу и експресивношћу, те је вероватно да и тај незнатан број младића који употребљава ову африкату то управо чини само у наведеној лексеми.

10 Претпостављамо да је ова појава последица језичког утицаја услед гравитирања средине у којој испитаница живи ка Владичином Хану.

11 Облике на *-о* можемо сврстати у групу интердијалекатских, односно прелазних форми, које нису део ни стандардног ни чисто дијалекатског система (ТОМА 1998: 436).

Употреба заменичких енклитика (*гу, не, ни, ве, ви, ги*)

Код употребе заменичких енклитика слика је нешто јаснија – све испитанице прибегавају њиховој употреби у великој мери и то: град – 91,18% и 76%; село – 96,67% и 95,65%. Ово потврђује наводе да су ове заменичке енклитике у живој употреби међу говорницима свих група (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020: 87), а наше поређење потврђује још већу доминантност у најстаријој групи становништва.

Аналит Непознавање инфинитива ичка деклинација

Аналитичка деклинација јавља се у великом броју примера код свих испитаница (преко 60%). Међутим, приметно је да се код једне испитанице са села јавља знатно чешће (90,48%). Треба узети у обзир да је реч о селу које је удаљење од града и неприступачније у односу на село у коме живи друга испитаница. Исто тако, када се упореди број појављивања примера код испитанице из села ближег граду и једне испитанице из града, интересантно је да је испитаница из града за 4% више прибегавала употреби аналитичких облика, што је, вероватно, део њених индивидуалних језичких карактеристика.

Истраживање диглосије доноси следеће закључке: аналитичкој деклинацији склонији су мушки говорници, и то пре свега они из групе млађих, док најмањи број говорника који користи аналитичку деклинацију потиче из групе женских високообразованих говорника (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020: 88). Претпостављамо да је потреба за ауторегулацијом, којој су наклоњеније жене, основни узрок мање учесталости аналитичких облика код високообразованих испитаница, будући да једине од свих категорија становника одступају од резултата.

Непознавање инфинитива

У оквиру примера који се односе на непознавање инфинитива, осим облика футура, узете су у обзир и конструкције са модалним глаголима које као допуну уместо инфинитива имају *да + презент/презент*. Ова језичка карактеристика донела је најусаглашеније резултате међу нашим саговорницама – инфинитив није употребила ниједна испитаница. Резултати су подударни са истраживањем диглосије у којем је ова црта показала чврсту утемељеност – форме футура без инфинитива користи 100% ученица, док их женске високообразоване особе употребљавају у доста мањем броју (57,7%), али, ипак, у већој мери од облика са инфинитивом или простим облицима футура првог.

Презент трећег лица множине на -в

Ова морфолошка црта донела је резултате које праве драстичну разлику између градског и сеоског говора будући да се у селу јављају у 100% и 97,32% облика, док су резултати у граду опречни – старија испитаница у већем броју случајева (66,10%) користила је стандарднојезичке облике¹², а млађа је у 73,03% случајева прибегавала презенту са наставком -в.

¹² в. фусноту 8.

Облик трећег лица множине презента на -в донео је велики контраст и у резултатима који се тичу млађе популације – средњошколке га користе у великој мери (69,7%), док високообразоване жене то чине у мањој мери (38,5%) (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020: 89).

Радни глаголски придев мушког рода једнине на -ја

Ово је језичка црта која је најјасније поделила врањски говор у селу и граду. Обе испитанице из града су доминантно користиле облике радног глаголског придева мушког рода са наставком -о (69,23% и 91,66%). С друге стране, испитанице са села су биле још доследније у коришћењу облика на -ја (93,75% и 86,67%).

Испитаницама из града се могу придружити високообразоване жене и средњошколке које користе облике са наставком -ја у мањој мери (34,6% високообразованих жена и 36,4% средњошколки) (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020: 89).

Удвајање објекта

Удвајање објекта је жива, али не тако фреквентна појава. У граду се код једне испитанице јавило 14, код друге девет пута; у селу код једне 24, код друге девет пута¹³. Сама фреквентност ових облика онемогућава утврђивање било какве законитости. Ипак, треба запазити, да у говору најстарије испитанице са села има скоро толико удвајања колико код обеју испитаница из града.

Посесивни заменички датив

Употреба посесивног заменичког датива донела је различите резултате: млађа испитаница из града га користи у мањем проценту (17,86%), старија у већем (61,64%). Одговори испитаница са села су пак уједначенији (60% и 81,82%), мада се већи број примераса посесивним заменичким дативом јавља код испитанице из удаљенијег села.

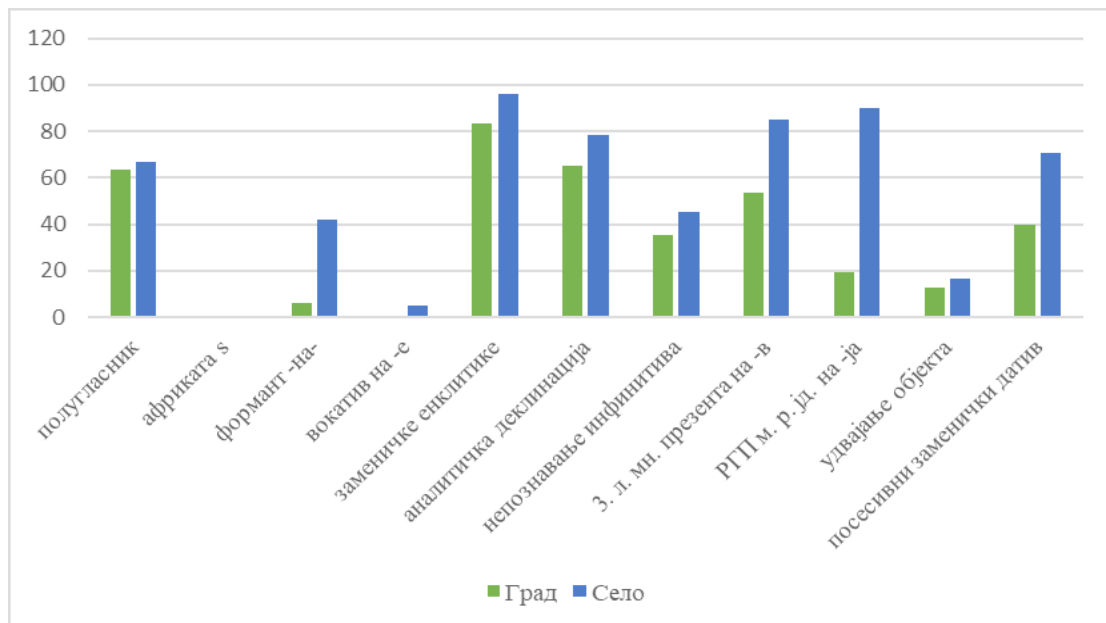
Код млађих група, резултати су, такође, приближни: високообразоване жене 55,7%, средњошколке 58%¹⁴.

3. Сумирање резултата

Хипотеза *Говор у руралном окружењу показује већи степен очуваности дијалекатских особина врањског говора него урбани говор*, како и графикон показује, јесте потврђена. У свакој од посматраних црта сеоски говор у просеку предњачи, али треба нагласити да су резултати приближни када су у питању полугласник, непознавање инфинитива и удвајање објекта.

¹³ Код удвајања објекта констатовали смо само број његових појављивања.

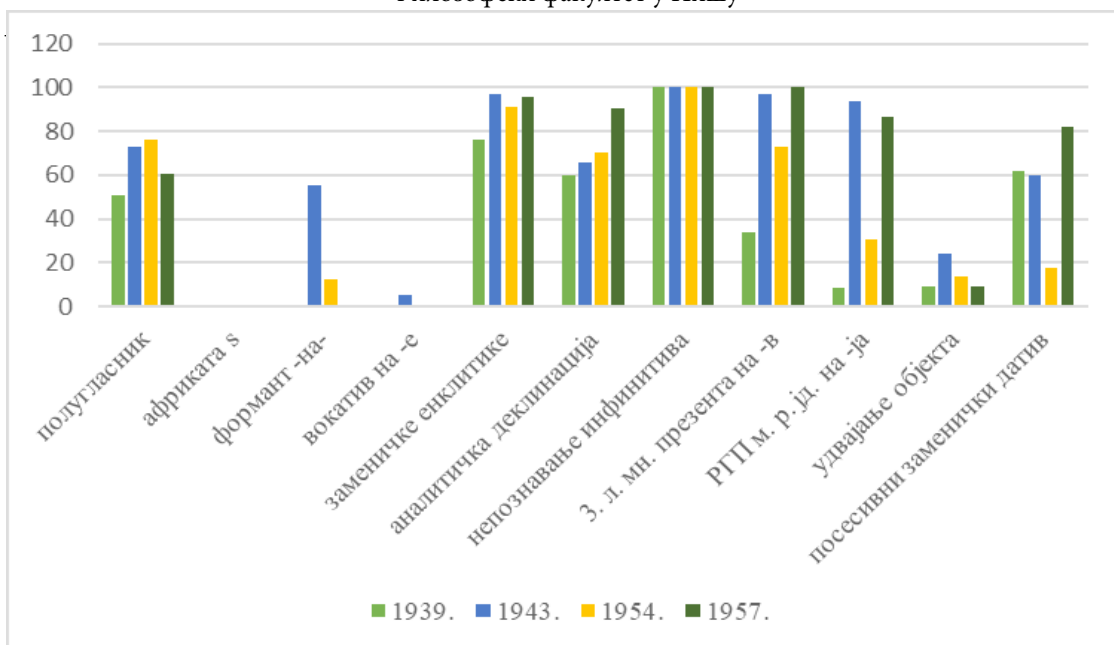
¹⁴ Будући да је испитаницама у овом истраживању задат пример *с мајку ми*, не можемо са сигурношћу тврдити да се испитаници нису често одлучивали за овај одговор због општег падежа у служби инструментала. Исто тако, код примера *шайко ми* не можемо тврдити да је велики број испитаника који се одлучио за овај облик управо то учинио због посесивног датива, а не због саме лексеме *шайко*: високообразовани мушкарци, 63,6%, средњошколци 88%, средњошколке 62,1%.

Графички приказ 1. Однос дијалекатских појава у селу и у граду

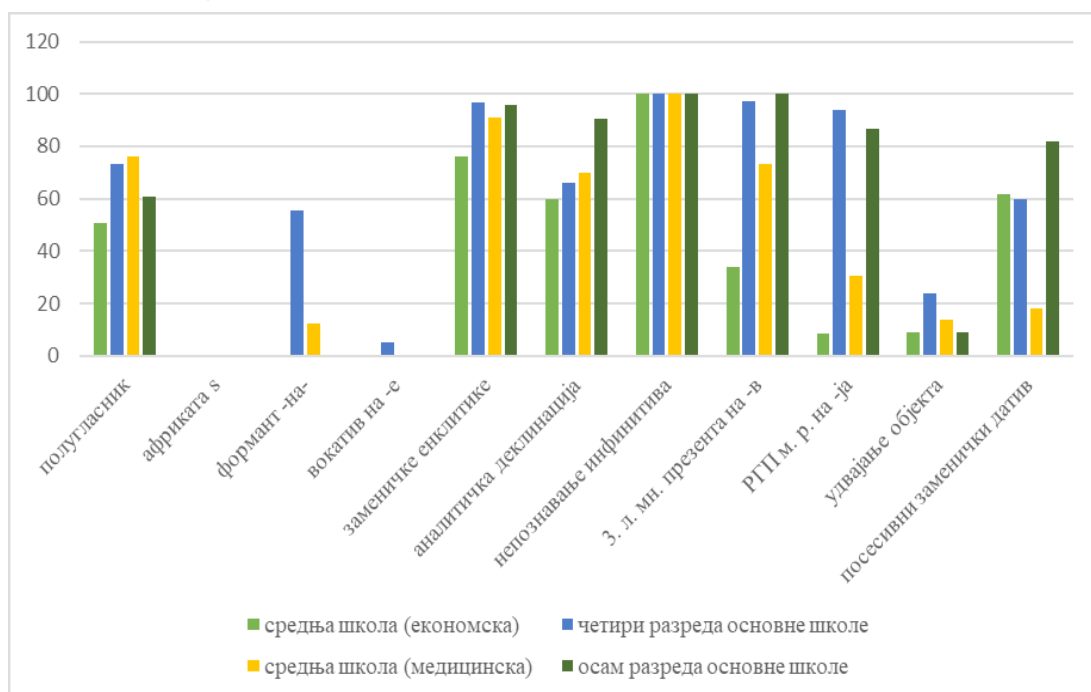
Прва потхипотеза *Најмаркантније црте* (полугласник, африката s, вокатив на -е) *јавиће се код испитаница са села делимично* је потврђена – полугласник се у једнакој мери јавио и код сеоских и код градских испитаница, африката ни код једне, а вокатив на -е само код једне испитанице са села. Друга потхипотеза *Црте најмање маркантности* (непознавање инфинитива и посесивни заменички датив) *јавиће се у значајнијој мери код свих испитаница* је потврђена – инфинитив се није јавио ни код једне испитанице, док се посесивни датив јавља у великом проценту и у селу и у граду, што иде у прилог широкој распрострањености. Потврђеност и делимична потврђеност ових претпоставки, говори нам да су две од три најмаркантније особине нестабилне и да ће вероватно нестати из савременог говора. С друге стране, мање маркантне црте одликују се много већом стабилношћу и широм распрострањеношћу.

Хипотеза *Руралне говорне особине присутније су код старијих испитаница, независно од средине* није потврђена. Неке дијалекатске особине биле су учесталије код млађих испитаница, а велики број стандардних одлика примећен је код старијих говорница. Степен интерференције у овом случају зависио је од њихових индивидуалних особина.

Графички приказ 2. Учесталост јављања дијалекатских особина у односу на старосну доб испитаница

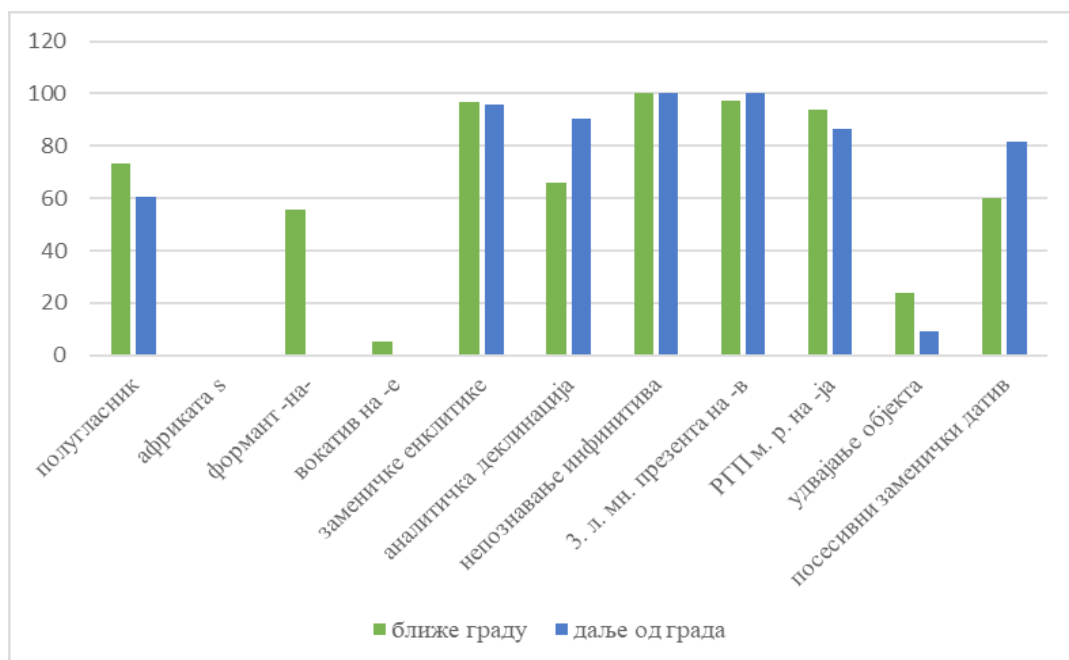
Хипотеза *Ниво образовања директно утиче на степен интерференције у говору* делимично је потврђена. Она прати задату варијаблу код форманта *-на-*, заменичких енклитика, презента 3. л. мн. на *-в* и радног глаголског придева м. р. на *-ја*, али не и код осталих маркера, где независно од нивоа образовања испитанице ређе користе дијалекатске облике.

Графички приказ 3. Однос дијалекатских појава и нивоа образовања

Хипотеза *Географска удаљеност од града утиче на степен дијалекатске*

разлике у односу на урбани говор делимично је потврђена – аналитичка деклинација, 3. л. мн. презента на -в и посесивни заменички датив претежу у удаљенијем селу. Код осталих одлика предњачи село које је ближе граду, али су разлике минималне. Овде од пресудног утицаја могу бити екстралингвистички фактори, попут индивидуалних карактеристика и непосредног окружења испитаница.

Графички приказ 4. Однос дијалекатских појава према удаљености од града

4. Закључак

Из анализе добијених резултата произилазе следећи закључци: полугласник је језичка карактеристика која је стабилна код свих говорница, са благо већом очуваномшћу код старијих и сеоских испитаница; африката *s* је потпуно нестала из говора свих група; вокатив на -е јавио се само у једном примеру, те се може придружити африкати *s* као маркантна морфолошка црта која прети да се изгуби из овог говора; употреба форманта -на- ограничена је на најстарије испитанице; дијалекатски облици заменичких енклитика у живој су употреби код свих испитаница без обзира на средину и старосну доб; аналитичка деклинација присутна је код свих испитаница, али се најчешће јавља код једне испитанице из удаљенијег села; непознавање инфинитива једна је од најстабилнијих црта будући да га ниједна испитаница не користи; три одлике су показале већу фреквенцију употребе у селима – презент 3. л. мн. на -в, радни глаголски придев на -ја и удвајање објекта; посесивни заменички датив заступљен је у оба варијетета, ипак, чешће се може чути у руралном.

Може се констатовати и висок степен подударности са резултатима истраживања диглосије у Врању – све старосне групе у свом говору чувају заменичке енклитике, немају инфинитив, као ни африкату *s*, формант -на- и вокатив на -е. Старије испитанице у значајнијој мери чувају полугласник, користе више аналитичких облика и облика радног глаголског придева на -ја. Најмлађе испитанице издвајају се по повременој употреби вокатива на -е

и честом коришћењу презента на -в, чиме су сличне најстаријој групи.

Хипотезе које смо поставили на почетку истраживања потврђене су или делимично потврђене и доносе нам значајна сазнања:

- сеоски говор више чува дијалекатске облике, док је градски склонији варијацијама и стандардизацији;
- иако се очекивало да буде један од пресудних фактора у очувању дијалекатских карактеристика, старосна доб испитаница не гарантује њихову већу очуваност;
- веза између нивоа образовања и степена интерференције није доследна у свим језичким појавама, што указује и на утицај индивидуалних разлика међу испитаницама;
- средина у којој говорник живи показала се као кључни фактор у очувању или промени језичких особина.

О варијабилности градског и сеоског говора сведоче и примери диглосије у нашем материјалу која је толико непредвидива да се чак дешава да испитанице употребе два различита лика у узастопним реченицама. Ево неких потврда:

- Знају сви за овуј моју историју. Е овај, овде причам си на комшије, оној... Казујем си, они па знајев.
- Па имам ја, моја ћерка се овде близо одала. Снашка ми је одовде, из Ђуковац. Ђерка ми је овдена.
- Воце, види какву доју сам лепу добила на ножице. Види што је убава доја.
- Сестра ми се удаде у Лесковац, она. И такој... Али, она си и оћа тамо за тога, а мене са зор су ме одали моји, са зор, татко ми.

Тенденција смањивања разлика између урбаног и руралног говора постепено јача будући да село више не представља тако стабилан језички систем, што потврђује и диглосивно понашање наших говорника. Ново време донело је нови начин живота у којем јесеоскостановништвосемање изоловано, тени његов говор не остаје нетакнут.

За потребе овог истраживања анализиран је само говор женских испитаника. Свакако, добијени резултати би могли бити обogaћени укључивањем говорника мушког пола, који у литератури слове за стаменије у очувању дијалекатских карактеристика. Уколико се томе дода и тема диглосије, а у нашем материјалу је има у изобиљу, засигурно ћемо добити потпунији увид у савремени врањски говор.

Цитирана литература

- BOGDANOVIĆ 1987: Bogdanović, Nedeljko. „Govor Aleksinačkog Pomoravlja”. *Srpski dijalektološki zbornik*, XXXIII (1987): str. 7–302.
- BOŠNJAKOVIĆ 2009a: Bošnjaković, Žarko (ur.). *Govor Novog Sada*, sv. 1: Fonetske osobine. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za srpski jezik i lingvistiku, 2009.
- BOŠNJAKOVIĆ 2009b: Bošnjaković, Žarko. „Ispitivanje gradskih govora u Srbiji”. Žarko Bošnjaković (ur.). *Govor Novog Sada*, sv. 1: Fonetske osobine. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za srpski jezik i lingvistiku, str. 47–76.

- BUGARSKI 2009: Bugarski, Ranko. „Teorijske osnove urbane dijalektologije”. Žarko Bošnjaković (ur.). *Govor Novog Sada*, sv. 1: Fonetske osobine. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za srpski jezik i lingvistiku, str. 13–30.
- ĆIRIĆ 1983: Ćirić, Ljubisav. „Govor Lužnice”. *Srpski dijalektološki zbornik* XXIX (1983): str. 7–119.
- ĆIRIĆ 1999: Ćirić, Ljubisav. „Govori Ponišavlja”. *Srpski dijalektološki zbornik* XLVI (1999): str. 7–262.
- ĆUPIĆ 1996: Ćupić, Drago. „Dijalekti”. *Srpski jezik na kraju veka*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU – Službeni glasnik, str. 159–170.
- JERKOVIĆ 1992: Jerković, Jovan. „Srpski govor Bečaja”. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XXXV/2, str. 89–98.
- JOVIĆ 1979: Jović, Dušan. „Sociolingvistički faktori jezičkih promena u župskom govoru”. *Književnost i jezik* 26/2–3 (1979): str. 243–251.
- JURIŠIĆ 2009: Jurišić, Marina. *Govor Gornje Pčinje: glasovi i oblici*. Monografije 6. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2009.
- LABOV 1966: Labov, William. *The social stratification of English in New York city*. Washington: Center for Applied Linguistics, 1966.
- MARKOVIĆ 2010: Marković, Brankica. *Spacijalne padežne konstrukcije u govoru starosedelaca Novog Sada*. Magistarska teza u rukopisu. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- MARKOVIĆ 2011: Marković, Brankica. „O upotrebi nekih spacijalnih predložko-padežnih konstrukcija u govoru starosedelaca Novog Sada”. Radmila Žugić (ur.). *Dijalekat – dijalekatska književnost: zbornik radova*. Leskovac: Leskovački kulturni centar. str. 134–142.
- MARKOVIĆ 2000: Marković, Jordana. „Govor Zaplanja”. *Srpski dijalektološki zbornik* XVII, (2000): str. 7–307.
- MIHAJLOVIĆ 1977: Mihajlović, Jovan. *Leskovački govor*. Knj. 24. Leskovac: Biblioteka Narodnog muzeja, 1977.
- MOSKOVLJEVIĆ 1921: Moskovljević, Miloš. „Nekoliko reči o beogradskom govoru”. *Zbornik filoloških i lingvističkih studija: Aleksandru Beliću povodom 25-godišnjice njegovog naučnog rada posvećuju njegovi prijatelji i učenici*, str. 132–134.
- PETROVIĆ 2016: Petrović, Veselin. „Fonetske varijacije u govoru mlađe i srednje generacije sela Karoševina (kod Prijepolja)”. *Srpski jezik* XXI (2016): str. 381–392.
- RAJIĆ 2009: Rajić, Ljubiša. „Gradski govori”. Žarko Bošnjaković (ur.). *Govor Novog Sada*, sv. 1: Fonetske osobine. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za srpski jezik i lingvistiku, str. 31–46.
- REMETIĆ 1996: Remetić, Slobodan. „Srpski prizrenski govor”. *Srpski dijalektološki zbornik* XLII (1996): str. 319–614.
- STANKOVIĆ 2018: Stanković, Dragana. *Govor vranjske dece predškolskog i školskog uzrasta – sociolingvistički pristup* (doktorska disertacija)
<https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/10474/Disertacija.pdf?sequence=6&isAllowed=y> 4. 4. 2025.
- STANKOVIĆ 1977: Stanković, Stanislav. „Gradski vlasotinački govor(i) – sociolingvistički procesi (opštekarakteristike)”. Miroslav Pantić (ur.). *Osrpskim narodnim govorima* (Naučni skup, Despotovac, 21–22. 9. 1996). Dani srpskoga duhovnog preobraženja IV, Despotovac:

- Narodna biblioteka „Resavska škola”, str. 167–179.
- STANKOVIĆ 2008: Stanković, Stanislav. *Granice prizrensko-timočkih govora u vlasotinačkom kraju*. Monografije 5. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2008.
- STEVANOVIĆ 1950: Stevanović, Mihailo. „Đakovački govor”. *Srpski dijalektološki zbornik* XI (1950): str. 1–152.
- TOMA 1998: Pol-Luj, Toma. *Govori Niša i okolnih sela*. Niš: Prosveta, Beograd: Srpski dijalektološki zbornik XLV, Institut za srpski jezik SANU, 1998.
- TRADGIL 1972: Tradgil, Peter. „Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich”, *Language in Society*, 1 (1972): стр. 179–195.
- TRAJKOVIĆ 2016a: Trajković, Tatjana. „Govor Preševa”. *Srpski dijalektološki zbornik* LXIII (2016): str. 277–578.
- TRAJKOVIĆ 2016b: Trajković, Tatjana. „Socio-linguistic research of the dialect of Preševo in the south of Serbia”. *Baltistica* 51 (2) (2016): str. 379–396.
- TRAJKOVIĆ 2017: Trajković, Tatjana. „Proučavanje gradskih govora na prostoru prizrensko-timočke dijalekatske oblasti”. Gordana Đigić (ur.). *Zbornik radova sa istoimenog naučnog skupa Aleksandar Belić – 110 godina od pojave Srpskog dijalektološkog zbornika*. Niš: Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, str. 93–100.
- TRAJKOVIĆ 2018a: Trajković, Tatjana. „Govor Niša kroz prizmu diglosivnosti”. *Južnoslovenski filolog*, LXXIV/2 (2018): str. 89–108.
- TRAJKOVIĆ 2018b: Trajković, Tatjana. „Govor Preševa u strukturalnoj i varijacionističkoj perspektivi (kao model za dijalektološka predviđanja)”. Miloš Kovačević, Jelena Petković (ur.). *Srpski jezik, književnost, umetnost*. Knjiga I: Kurs opštelingvistike. Zbornik radova sa XII međunarodnog naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu 27–28. X 2017. godine. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet: str. 173–181.
- TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020: Trajković, Tatjana, Mihajlović, Milica. „Govor Vranja kroz prizmu diglosivnosti”. *Južnoslovenski filolog* LXXVI, sv. 1 (2020): str. 77–105.
- TRAJKOVIĆ 2021: Trajković, Tatjana. „Ka istraživanjima urbanih varijeteta u prizrensko-timočkoj dijalekatskoj oblasti”. Golub Jašović (ur.). *Zbornik radova posvećen prof. dr Draganu Liliću*, Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Kosovska Mitrovica, str. 327–341.
- VASIĆ, ŠTRBAC 2011: Vasić, Vera, Štrbac, Gordana (ur.). *Govor Novog Sada*, sv. 2: Morfosintaksičke, leksičke i pragmatičke osobine. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za srpski jezik i lingvistiku, 2011.

Milica M. Mihajlović

THE VRANJE VERNACUL IN URBAN AND RURAL ENVIRONMENTS

Summary

The paper compares the relation of dialectal and standard language characteristics of the speech of respondents from Vranje and those who live in the immediate vicinity of this city. Transcripts of the conversation lasting a total of 4 hours and 22 minutes were analyzed. The obtained results were compared with the data obtained in the study of diglossia in Vranje (TRAJKOVIĆ, MIHAJLOVIĆ 2020). The goal of the research is to,

by comparing the ratio of dialectal and standard linguistic features, point out the possible directions of changes in the Vranian speech. Level of education, age and distance from the city were considered as factors of possible influence on the respondents' speech. The analysis found that dialect features are more preserved in rural speech, while urban speech is more prone to variations and standardization. Age, although it was expected to be one of the decisive factors in the preservation of dialectal characteristics, does not guarantee greater preservation of dialectal characteristics. Similarly, the relationship between the level of education and the degree of appearance of standard features is not consistent in all linguistic phenomena, which indicates individual differences among the respondents. The environment in which the speaker lives proved to be a key factor in preserving or changing the form.

Keywords: Vranje dialect, Prizren–Timok dialect area, sociolinguistics, urban dialectology, traditional dialectology, urban variety, rural variety